

УДК 657

Шигун М. М.,

shygun@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1660-9534, Researcher ID: K-9966-2018,

д.е.н., проф., професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу, ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, м. Київ

Мухомор Г. В.,

hryhorii.muhomor@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-1276-109X,

Researcher ID: rid48556,

здобувач, ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, м. Київ

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: ВИЗНАННЯ ТА ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ Й МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Анотація. Глобалізація економічних зв'язків, зростання частки експортних операцій, збільшення товарообороту з підприємствами інших країн, політика євроінтеграції - все це формує нагальну потребу в узгодженні вітчизняних нормативних вимог із європейськими. Облік дебіторської заборгованості відрізняється згідно з НП(С)БО та МСФЗ, тому в статті проведено аналіз та порівняння основних положень національних та міжнародних стандартів, що регулюють облік дебіторської заборгованості. Розкрито наукові підходи вітчизняних та зарубіжних науковців щодо обліку дебіторської заборгованості. Досліджено питання визнання, оцінки, класифікації, списання дебіторської заборгованості відповідно до національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та звітності. Виявлено, що міжнародні стандарти не мають єдиного стандарту для дебіторської заборгованості, інформацію необхідно отримувати з суміжних стандартів, зокрема тих, що стосуються фінансових активів. Відмінності в підходах є при класифікації короткострокової дебіторської заборгованості, яка за міжнародними стандартами є торгівельна та інша, тобто виділяють заборгованість, що є фінансовим активом. НП(С)БО 10 як основний стандарт обліку дебіторської заборгованості охоплює частину питань, зокрема щодо класифікації, списання, проте недостатньо інформації щодо оцінки дебіторської заборгованості за видами. Національні та міжнародні стандарти не дають рекомендацій по оцінці негрошової заборгованості, що формує певну невизначеність при її обліку. Міжнародні стандарти менше регламентують облік розрахунків, даючи більш широкі можливості на власне професійне судження, в тому числі при нарахуванні резерву сумнівних боргів, визнанні доходів та витрат. У статті розкрито напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості за національними стандартами, зокрема що стосується виділення грошової, негрошової дебіторської заборгованості та заборгованості пов'язаних сторін, можливості нарахувань резерву сумнівних боргів способами, відмінними від наведених в НП(С)БО 10.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, сумнівна заборгованість, справедлива вартість, первісна оцінка, амортизована вартість, резерв сумнівних боргів.

Shygun M. M.,

shygun@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1660-9534, Researcher ID: K-9966-2018,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Accounting and Consulting, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv

Muhamor H. V.,

hryhorii.muhamor@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-1276-109X,

Researcher ID: rid48556,

Postgraduate, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv

RECEIVABLES: RECOGNITION AND EVALUATION ACCORDING TO NATIONAL AND INTERNATIONAL STANDARDS

Abstract. Globalization of economic relations, growth in the share of export operations, increase in turnover with enterprises of other countries, the policy of European integration - all this creates an urgent need to harmonize domestic regulatory requirements with European ones. Accounting for receivables differs according to NR(S)A and IFRS, therefore, the article analyzes and compares the main provisions of national and international standards that regulate accounting for receivables. The scientific approaches of domestic and foreign scientists regarding the accounting of receivables are disclosed. The issue of recognition, evaluation, classification, write-off of receivables according to national and international standards of accounting and reporting was studied. It was found that international standards do not have a single standard for receivables, information must be obtained from related standards, in particular those relating to financial assets. There are differences in approaches when classifying short-term receivables, which according to international standards are commercial and other, that is, they distinguish debt that is a financial asset. NR(S)A 10, as the main standard for accounting for receivables, covers some issues, in particular regarding classification, write-off, but there is not enough information regarding the assessment of receivables by types. National and international standards do not give recommendations on the assessment of non-monetary debt, which creates a certain uncertainty in its accounting. International standards regulate the accounting of settlements less, giving wider opportunities for own professional judgment, including when calculating the reserve for doubtful debts, recognition of income and expenses. The article reveals directions for improving the accounting of receivables according to national standards, in particular with regard to the allocation of monetary, non-monetary receivables and indebtedness of related parties, the possibility of calculating the reserve for doubtful debts in ways other than those specified in NR(S)A 10.

Keywords: receivables, doubtful debts, fair value, original valuation, amortized cost, provision for doubtful debts.

JEL Classification: M41, M48, F02

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2023-72-10>

Постановка проблеми. Дебіторська заборгованість є одним із найважливіших сегментів управління діяльністю підприємства, а її облік являє собою один із ключових в системі управлінського, податкового та фінансового обліку. Типи розрахункових операцій, їх умови та інші чинники вимагають чіткого нормативного врегулювання обліку різних видів розрахунків і дебіторської заборгованості, зокрема визнання, класифікації, оцінки при утворенні та списанні тощо.

Все більш поширена стає актуальність міжнародних стандартів звітності серед великих та середніх підприємств України, тому виникає потреба в аналізі зіставності міжнародних та національних стандартів, пошук можливості для удосконалення та уніфікації обліку з європейським.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досвід обліку дебіторської заборгованості за НП(С)БО та МСФЗ викладений у працях

вітчизняних та європейських науковців. Зокрема, Крістіан Бері у своїй статті “Етичні питання, що стосуються боргу” розкрив основні теоретичні передумови, що спонукають контрагентів використовувати заборгованість як інструмент оплати, дослідив етичне відношення до боргу різних груп етносів, виділяючи чинники, що спонукають збільшувати заборгованість, прострочувати платежі, серед яких: колективна відповідальність та відмінності ментального сприйняття боргу [12, с. 9].

Враховуючи те, що глобалізаційні процеси актуалізують із дослідження відповідності МСФЗ та національних стандартів, це створює основу для гармонізації національної системи обліку. Гуцаленко Л. В. приділяла належну увагу проблемам обліку, визнання, класифікації дебіторської заборгованості [13, с. 3]. У працях вченої наведені порівняльні схеми і розкриті тенденції щодо збільшення питомої ваги дебіторської заборгованості в балансах

вітчизняних підприємств. Проблеми облікової політики, оцінки торгівельних знижок та порядок їх регламентації згідно з МСФЗ та НП(С)БО розкрито в працях Є. Є. Іоніна. Автор звертає увагу, що національні стандарти не регламентують питання знижок та націнок, на відміну від МСФЗ [11, с. 168].

Особливості обліку дебіторської заборгованості як фінансового активу розкрито у дослідженнях Хомик П. М., зокрема автором приділено увагу проведенню відповідних порівнянь вимог національних та міжнародних стандартів за цим напрямом [14, с. 505].

Як засвідчує більшість досліджень, ключову увагу науковці приділяють порівнянню вимог національних та міжнародних стандартів щодо обліку дебіторської заборгованості для виявлення розбіжностей у визнанні, оцінці, класифікації та порядку списання такої заборгованості. Більшість авторів розглядають дебіторську заборгованість як фінансовий актив, що певною мірою обмежує сферу таких досліджень, адже недостатня увага приділяється товарній та іншій дебіторській заборгованості. Відповідно, актуальність подальшого наукового пошуку у галузі обліку дебіторської заборгованості перш за все полягає в необхідності стандартизації різного роду операцій із контрагентами, правил їх визнання, оцінки та списання.

Постановка завдання. Основними цілями статті є аналіз класифікації, оцінки та списання дебіторської заборгованості відповідно до основних нормативних документів національного та європейського обліку. Під час аналізу необхідно дослідити ключові відмінності, підходи, переваги та недоліки міжнародних та національних стандартів, спільні риси в обліку дебіторської заборгованості; сформулювати рекомендації та курс подальших досліджень для вдосконалення національних стандартів при класифікації, оцінці та списанні дебіторської заборгованості відповідно до принципів бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Облік дебіторської заборгованості є складовою облікової системи, яка має чимало особливостей, пов'язаних із дією людських чинників та відповідно з різними умовами та результатами господарських операцій. Складність регулювання обліку дебіторської заборгованості підтверджується тим, що ні в НП(С)БО, ні в МСФЗ немає єдиного документа, який би

надавав чіткі вказівки та рекомендації щодо всіх сфер обліку дебіторської заборгованості, починаючи від визнання, оцінки, порядку обліку, нарахування резервів, відображення в звітності, порядку списання, тощо.

Метою цієї статті є проведення порівняльного аналізу складових обліку дебіторської заборгованості, що визначаються національними та міжнародними стандартами, а також дискутуються в наукових працях, зокрема поняття дебіторської заборгованості, порядок її визнання, класифікації, оцінки, нарахування резерву сумнівних боргів, відображення у фінансовій звітності, порядку списання.

Загальне регулювання системи бухгалтерського обліку в Україні відбувається на основі основного Закону [1], конкретні облікові об'єкти отримують керівництво на основі НП(С)БО, завданням яких є стандартизувати облік операцій різних категорій. Так, НП(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість” [2] присвячений обліку дебіторської заборгованості, проте охоплює лише частину важливих облікових питань, зокрема визнання, класифікацію дебіторської заборгованості, порядок визначення та обліку резерву сумнівних боргів. На рівні МСФЗ не передбачено єдиного стандарту, який би регламентував усі питання і категорії обліку дебіторської заборгованості, тому практики керуються вимогами різних МСФЗ та МСБО.

Поняття та класифікація дебіторської заборгованості. Відповідно до п. 4 НП(С)БО 10 “дебіторська заборгованість” визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами при цьому вважаються як юридичні, так і фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

У наукових працях наводяться різні визначення дебіторської заборгованості, які в цілому відповідають законодавчому підходу. Так, Майборода О. Є. пропонує огляд визначень дебіторської заборгованості, що включає такі: “матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства” (Білик Н. О.), “боргові права до покупців” (Іванов Є. О.), “матеріальні ресурси, що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з обігу грошових коштів” (Сурніна К. С.) [16 с. 399].

Класифікація дебіторської заборгованості згідно з НП(С)БО 1 [7]

Довгострокова дебіторська заборгованість	Короткострокова дебіторська заборгованість	Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття
Довгострокова дебіторська заборгованість	- за товари, роботи, послуги; - за виданими авансами; - за розрахунками з бюджетом; - інша поточна дебіторська заборгованість	Включає дебіторську заборгованість, що призначена для продажу

Згідно з п. 4 НП(С)БО 10 класифікація дебіторської заборгованості здійснюється відповідно до терміну її погашення, вказаного в договорі. Відтак дебіторська заборгованість поділяється на довгострокову (термін погашення більше 1 року) та короткострокову (термін погашення до 1 року). Іншу класифікацію можемо знайти в НП(С)БО 1, а саме: у формі 1 “Баланс (Звіт про фінансовий стан)”, де дебіторська заборгованість поділена на наступні види (табл. 1) [7].

Крім того, додаток 3 НП(С)БО 1 передбачає додавання до форми 1 таких статей: “дебіторська заборгованість за розрахунками із нарахованих доходів” та “дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків”, якщо дані статті є суттєвими.

У міжнародних стандартах фінансової звітності регламентація обліку дебіторської заборгованості забезпечується декількома стандартами, зокрема МСБО 1, МСБО 7, МСБО 32, МСБО 39 та МСФЗ 9. МСФЗ не наводить визначення дебіторської заборгованості, що вимагає більш детальної роботи з кожним стандартом окремо. Зокрема, у п. 11 МСБО 32 “Фінансові інструменти” дебіторська заборгованість визнається фінансовим активом, проте з уточненням лише в частині торговельної заборгованості (якщо зобов’язання має форму коштів, а не товару) [3, п. 11].

Класифікація дебіторської заборгованості згідно з п. 66 МСБО 1 є достатньо умовною, в цілому вона визнається активом і класифікується на поточну та довгострокову дебіторську заборгованість відповідно до тих же правил, що й будь-який інший актив, реалізація якого може охоплювати більше чи менше одного операційного циклу [8, п. 66].

Окрім поділу дебіторської заборгованості відповідно до термінів її погашення, п. 54 МСБО 1 виділяє торговельну та іншу дебіторську заборгованість [8, п. 54]. Подібний поділ дозволяє виокремити в дебіторській заборгованості непохідний фінансовий актив.

Вивчаючи досвід Естонії в частині класифікації дебіторської заборгованості, слід зауважити, що у формі балансу в окрему групу поточної дебіторської заборгованості виділяють дебіторську заборгованість пов’язаних сторін, видані позики, а в країнах англосаксонської групи – рахунки до отримання, що являють собою кредит середньою тривалістю 30-60 днів [11, с. 164].

Отже, класифікація дебіторської заборгованості за НП(С)БО відбувається відповідно до статей балансу та за терміном погашення. МСФЗ не дає єдиної форми балансу, лише правила його формування, сам баланс як форма фінансової звітності формує кожна держава окремо. МСФЗ лише виокремлює дебіторську заборгованість як торговельну та іншу, виділяючи відповідно до терміну погашення короткострокову та довгострокову. Такий підхід актуалізує необхідність проведення подальших досліджень у частині класифікації дебіторської заборгованості відповідно до способу погашення як грошової та негрошової, що дасть можливість проводити більш якісну фінансову оцінку діяльності підприємства.

Оцінка дебіторської заборгованості. Згідно з НП(С)БО 10 дебіторська заборгованість визнається активом у випадку, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума [2, п. 5]. У бухгалтерському обліку визнавати дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги потрібно разом із визнанням доходу від реалізації за первісною вартістю. Якщо ж дебіторська заборгованість є фінансовим активом, вона повинна оцінюватися в балансі за чистою реалізаційною вартістю [2, п. 7]. Якщо ж є відстрочка платежу за актив, то різниця між номінальною та реально сплаченою вартістю включається до дебіторської заборгованості за нарахованими доходами (процентами) [2, п. 6]. Довгострокову дебіторську заборгованість потрібно оцінювати за теперішньою вартістю [2, п. 12].

У п. 6 НП(С)БО 13 вказано, що дебіторська заборгованість, яка не призначена для продажу, є фінансовим активом, а згідно з п. 4 дебіторська заборгованість, що не призначена для продажу - це дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу [4, п.п. 4. 6]. Відповідно, не кожна дебіторська заборгованість є фінансовим активом, а лише та, відшкодування якої заплановано в грошових коштах, або їх еквівалентах [4, п. 4]. Наприклад, при передоплаті за товар виникає товарна дебіторська заборгованість, відшкодування якої передбачено у відповідному постачанні товарів.

Визнавати фінансовий актив згідно з п. 12 НП(С)БО 13 потрібно після виникнення права на отримання активу або зобов'язання на його передачу. Ця вимога НП(С)БО 13 дає підґрунтя визнавати дебіторську заборгованість після укладання договору та початку його виконання однією зі сторін відповідно до умов договору.

Незважаючи на наявність різних типів дебіторської заборгованості у національних стандартах, у той же час вони не розкривають відмінностей між товарною та грошовою дебіторською заборгованістю. Також окремо наводиться поняття “дебіторської заборгованості, що не призначена для продажу”, до якої відноситься вся дебіторська заборгованість, яка відображається в балансі за сумою сальдо відповідних рахунків на звітну дату.

У міжнародних стандартах, зокрема п. 11 МСБО 32, визначається фінансовий актив, як такий, оплата якого очікується в грошових коштах або інших фінансових інструментах, що власне відображає суть дебіторської заборгованості внаслідок торгівельних операцій. Визнання та оцінка фінансового активу також регламентовані МСФЗ 9 п. 3.1.1, відповідно до якого визнавати фінансовий актив необхідно відповідно до дати договору, що вважається фактом прийняття зобов'язань, або ж на дату розрахунків, що відображає реалізацію наміру виконання угоди. Питання вибору дати визнання такої дебіторської заборгованості повинно бути закріплене в обліковій політиці підприємства [10, п. 3.1.1].

Первісна оцінка дебіторської заборгованості як фінансового активу відбувається за справедливою вартістю, як зазначено в п. 9-10 МСБО 18, дохід повинен оцінюватися за справедливою вартістю компенсації, що підлягає

отриманню [6, п. 9-10]. При цьому подальша оцінка дебіторської заборгованості згідно з МСФЗ 9 змінюється й залежить від виду дебіторської заборгованості (табл. 2).

У частині оцінки неторгової заборгованості МСФЗ не пропонує чіткої її регламентації. На практиці підприємства приймають до обліку неторгову дебіторську заборгованість, як і торгівельну, в момент її документального підтвердження (наприклад, договором або іншим документом, що підтверджує право на отримання активу).

Отже, визнання та оцінка дебіторської заборгованості згідно з МСФЗ та НП(С)БО є в цілому подібними, проте МСФЗ не має чіткого регламентування визнання та оцінки саме дебіторської заборгованості як окремого виду активу, тому підприємства, як правило, керуються вимогами МСФЗ 9 та МСБО 32 при визнанні та оцінці фінансових активів. НП(С)БО, в свою чергу, не розкриває визнання та оцінку неторгової дебіторської заборгованості, що, на наш погляд, створює потребу в доопрацюванні відповідного стандарту.

Списання дебіторської заборгованості.

Окремим питанням обліку дебіторської заборгованості є формування резерву сумнівних боргів. Так, п. 7 НП(С)БО 10 зобов'язує підприємства формувати резерв сумнівних боргів за передбаченими в стандарті способами, що ґрунтуються на групуванні дебіторів та формуванні коефіцієнтів сумнівності [2, п. 7]. Резерв сумнівних боргів нараховується лише на короткострокову дебіторську заборгованість, яка за своєю суттю є фінансовим активом (торгова). Короткострокова заборгованість, щодо якої не передбачено створення резерву сумнівних боргів (зокрема, торгова), списується на інші операційні витрати [2, п. 11].

Списання безнадійної дебіторської заборгованості відбувається одночасно зі зменшенням резерву сумнівних боргів, якщо ж відповідного резерву недостатньо, то різниця списується на інші операційні витрати. У випадку, коли дебіторська заборгованість не є фінансовим активом, то вона списується в момент, за умови наявності підстав вважати, що вона не буде повернута, як передбачено пп. 14.1.11 ПКУ [9, пп. 14.1.11]. Але навіть після списання безнадійна заборгованість повинна продовжувати відображатися на позабалансовому рахунку 071.

Порядок оцінки дебіторської заборгованості як фінансового активу [6, п. 9-10]

№ з/п	Види дебіторської заборгованості	Первісна оцінка	Поточна оцінка	Вплив на показники фінансової звітності
1	Торгівельна дебіторська заборгованість, оплата якої очікується в грошовій формі	Справедлива вартість	Справедлива вартість	Фінансовий результат діяльності (прибуток / збиток)
2	Інвестиції, які утримуватимуться до погашення	Справедлива вартість	Амортизована вартість	Фінансовий результат діяльності (прибуток / збиток)
3	Довгострокові кредити чи позики видані та які не будуть перепродані	Справедлива вартість	Дисконтована вартість	Фінансовий результат діяльності (прибуток / збиток)
4	Короткострокові кредити чи позики видані та які не будуть перепродані	Справедлива вартість	Амортизована вартість	Фінансовий результат діяльності (прибуток / збиток)
5	Фінансові активи, що утримуються до продажу	Справедлива вартість	Справедлива вартість, у випадку якщо неможливо визначити, – фактична собівартість	Власний капітал

У МСФЗ, на відміну від національних стандартів, не передбачено понять “сумнівної” та “безнадійної” дебіторської заборгованості, а також не розкрито порядок нарахування резерву сумнівних боргів. При цьому п.п. 5.5 МСФЗ 9 визначає поняття “зменшення корисності”, яке покривається за рахунок відповідного резерву [10, п.п. 5.5]. Підприємство таким чином може нараховувати і використовувати резерви для покриття зменшення корисності дебіторської заборгованості. Також, згідно з п. 7.1 МСФЗ 9 необхідно списувати фінансовий актив, який втратив свою цінність, за рахунок створеного резерву.

Підприємства розраховують розмір резерву відповідно до облікової політики та дотримуючись принципів МСФЗ, зокрема обачності. Наприклад, в Італії дозволено відносити до резерву 0,5% дебіторської заборгованості щорічно, але загалом резерв не повинен перевищувати 5% від суми всієї дебіторської заборгованості. В США передбачено можливість передавати дебіторську заборгованість третім особам, що створює ринок обігу дебіторської заборгованості як фінансового активу [11, с. 166].

Отже, НП(С)БО 10 регламентує списання короткострокової дебіторської заборгованості, в міжнародних стандартах подібного регламентування не знаходимо, проте кожна

держава має власні правила нарахування резерву сумнівних боргів, адже вони зменшують базу оподаткування. На наш погляд, вітчизняні стандарти обмежують можливості ефективного використання резерву сумнівних боргів у відповідності до вимог ринку, адже чітко регламентують два способи його створення (коефіцієнтний та абсолютний) [2, п. 8]. Більше того, на заборгованість, що не є фінансовим активом, відповідний резерв не нараховується, але тоді оцінка дебіторської заборгованості не є коректною, адже дійсне надходження може бути меншим від суми заборгованості, що суперечить принципу обачності, тому доцільність нарахування резервів на товарну дебіторську заборгованість потребує подальших досліджень.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Облік дебіторської заборгованості відповідно до національних та міжнародних стандартів у цілому підпорядковується подібним принципам, що створює умови для спільного та відкритого економічного середовища з міжнародною спільнотою. При цьому національні стандарти пропонують більшу конкретизацію окремих питань обліку дебіторської заборгованості. Зокрема, це стосується правил нарахування резерву сумнівних боргів, порядку відображення доходів та витрат, сплати податків.

Подібна стандартизація не суперечить МСФЗ та покликана сформулювати комерційний етикет для подальшого входження вітчизняних підприємств до міжнародного економічного простору.

Проведене дослідження особливостей регулювання обліку дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами показало ряд відмінностей у питаннях її визнання, оцінки та списання. Так, визнання дебіторської заборгованості є подібним за національними та міжнародними стандартами, а саме: за наявності підтверджуючих документів про формування права на отримання активу. Згідно з МСФЗ 39 таким документом є й договір, підписання якого не засвідчує виконання, але підтверджує виникнення зобов'язань купівлі чи продажу і відповідні до них фінансові наслідки.

Класифікація дебіторської заборгованості переважно ґрунтується на її поділі за терміном погашення на довгострокову та короткострокову. Більш детальні ознаки класифікації визначаються на рівні національного законодавства щодо формування видів дебіторської заборгованості у фінансовій звітності. МСБО 1 передбачено, що потрібно відокремлювати торговельну та іншу дебіторську заборгованість. Таке ж правило виконується і в національних стандартах шляхом відображення у балансі рядку “дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги”, а в категорії “інша дебіторська заборгованість” відображаються інші її види, такі як дебіторська заборгованість за розрахунками з державою. Спільним між НП(С)БО та МСФЗ у класифікації при складанні балансу є відокремлення дебіторської заборгованості, яка є непохідним фінансовим активом у формі торговельної дебіторської заборгованості та групуванні на короткострокову та довгострокову дебіторську заборгованість. Кожна держава, дотримуючись принципів МСФЗ, може створювати власну класифікацію дебіторської заборгованості та розкрити її у фінансовій звітності.

Оцінка дебіторської заборгованості відбувається таким чином, щоб достовірно визначити величину майбутніх вигод. Згідно з НП(С)БО 10 оцінювати дебіторську заборгованість потрібно за первісною вартістю, у разі якщо це фінансовий актив, – за справедливою чи амортизованою вартістю, залежно від типу заборгованості. Включати до показників балансу необхідно за чистою реалізаційною

вартістю, тобто за вирахуванням резерву сумнівних боргів.

За своєю суттю, подібний порядок рекомендується міжнародними стандартами, які більшу увагу приділяють обліку фінансових активів за їх видами. Така потреба викликана широким використанням фінансових інструментів у європейських країнах, крім того, міжнародні стандарти надають широкий спектр дій та можливостей застосування власних професійних суджень підприємствами з метою достовірної оцінки майбутніх економічних вигід і відповідних їм грошових потоків.

Списання безнадійної дебіторської заборгованості відбувається шляхом створення резерву сумнівних боргів. НП(С)БО 10 розкриває можливі способи нарахування такого резерву та порядок списання заборгованості, які повинні бути зафіксовані в обліковій політиці підприємства. МСФЗ не має чітко регламентованого порядку створення відповідних резервів, проте в МСФЗ 9 передбачене поняття “зменшення корисності”, яке підприємству можна нівелювати за допомогою резервів, що покривали б такі ризики. Саме такий принцип як покриття оцінених ризиків і є правилом створення резерву сумнівних боргів, передбаченим міжнародними стандартами, проте метод для його нарахування підприємство обирає самостійно.

Перспективними вважаємо дослідження щодо якісної оцінки дебіторської заборгованості, зокрема виділення грошової та негрошової заборгованості, заборгованості пов'язаним сторонам (наприклад, де власник має частку в капіталі або внутрішнім контрагентам) та непов'язаним (покупцям, державі) та відповідного висвітлення інформації в фінансовій звітності. Крім того, велика кількість операцій в умовах нестабільного ринку потребує більш еластичного нарахування резервів, окрім способів абсолютного та коефіцієнтного, затверджених у п. 8 НП(С)БО 10 для уникнення несплати заборгованості та сплати навіть невчасно, що дозволить більш повноцінно дотримуватися принципів обачності та безперервності діяльності. Також практичну значимість мають подальші дослідження доцільності нарахування резерву не лише на дебіторську заборгованість, що є фінансовим активом, але й на інші її види, які також можуть бути ризиковими та значно впливати на показники фінансової звітності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 21.07.2021 р. № 996-XIV станом на 10.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість”: Закон України від 03.11.2020 р. № z0725-99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 32 (Фінансові інструменти, подання) від 01.01.2012 р. № 929_029. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №13 (Фінансові інструменти): Наказ від 19.11.2001 р. № z1050-01. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text>.

5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку №39 (Фінансові інструменти, визнання та оцінка): Наказ від 17.10.2013 р. № 929_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#Text.

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 18 (Будівельні контракти) від 13.11.2020 р. № z0433-01. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text>.

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 (Загальні вимоги до фінансової звітності) від 10.08.2021 р. № z0336-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 1 (Подання фінансової звітності) від 01.01.2012 р. № 929_013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text.

9. Податковий кодекс України: № 2755-VI станом на 19 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

10. Міжнародний стандарт фінансової звітності № 9 (Фінансові інструменти) від 01.01.2012 р. № 929_016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text.

11. Корджиєв А. С., Іонін Є. Є. Дебіторська заборгованість підприємства. *Вісник студентського наукового товариства*. Випуск 10. Том 1 / Дон. нац. ун-т ім. Василя Стуса, м. Вінниця. 2018. С. 165-169. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5633/5660>.

12. Barry C. Ethical Issues Relevant to Debt: extended abstract of Working Paper. New York, 2006. 15 p. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/19151/Barry_2006-05.pdf.

13. Гуцаленко Л. Є. Облік дебіторської заборгованості: концептуальні основи НП(С)БО та МСФЗ. *Ефективна Економіка*. 2020. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2020/4.pdf.

14. Хомик М. А. Порівняльний аспект обліку дебіторської заборгованості за НП(С)БО та МСФЗ. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Випуск 3(24) / ЖДТУ, Житомир, 2020. С. 503-511. URL: <https://eztur.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3027/56.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

15. Статівка М. Г. Особливості визнання та оцінки дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах відповідно до вимог МСФЗ. *Управління розвитком. Збірник наукових робіт*. 2012. № 3(124). С. 117-120. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/11.pdf.

16. Майборода О. Є. Характеристика сутності та поняття дебіторська та кредиторська заборгованість. *Економіка і суспільство*. Випуск 15 / Мукачівський державний університет, Мукачево. 2021. С. 396-402. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/61.pdf.

REFERENCES

1. Pro bukhhalters'kyj oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.07.2021 r. № 996-XIV stanom na 10.08.2022 r., available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

2. Natsional'ne polozhennia (standart) bukhhalters'koho obliku 10 “Debitors'ka zaborhovanist” : Zakon Ukrainy vid 03.11.2020 r. № z0725-99, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

3. Mizhnarodnyj standart bukhhalters'koho obliku № 32 (Finansovi instrumenty,

podannia) vid 01.01.2012 r. № 929_029, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text.

4. Natsional'ne polozhennia (standart) bukhhalters'koho obliku №13 (Finansovi instrumenty) : Nakaz vid 19.11.2001 r. № z1050-01, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text>.

5. Mizhnarodnyj standart bukhhalters'koho obliku №39 (Finansovi instrumenty, vyznannia ta otsinka) : Nakaz vid 17.10.2013 r. № 929_015, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#Text.

6. Natsional'ne polozhennia (standart) bukhhalters'koho obliku № 18 (Budivel'ni kontrakty) vid 13.11.2020 r. № z0433-01, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text>.

7. Natsional'ne polozhennia (standart) bukhhalters'koho obliku № 1 (Zahal'ni vymohy do finansovoi zvitnosti) vid 10.08.2021 r. № z0336-13, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

8. Mizhnarodnyj standart bukhhalters'koho obliku № 1 (Podannia finansovoi zvitnosti) vid 01.01.2012 r. № 929_013, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text.

9. Podatkovyj kodeks Ukrainy : № 2755-VI stanom na 19 lyp. 2022 r., available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

10. Mizhnarodnyj standart finansovoi zvitnosti № 9 (Finansovi instrumenty) vid 01.01.2012 r. № 929_016, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text.

11. Kordzhyiev, A. S. and Ionin, Ye. Ye. (2018), Debtors'ka zaborhovanist' pidpriemstva, *Visnyk students'koho naukovoho tovarystva*,

Vypusk 10. Tom 1 / Don. nats. un-t im. Vasylia Stusa, m. Vinnytsia, s. 165-169, available at: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5633/5660>.

12. Barry C. (2006), Ethical Issues Relevant to Debt : extended abstract of Working Paper. New York, 15 p., available at: https://www.files.ethz.ch/isn/19151/Barry_2006-05.pdf.

13. Hutsalenko, L. Ye. (2020), Oblik debtors'koi zaborhovanosti: kontseptual'ni osnovy NP(S)BO ta MSFZ, *Efektivna Ekonomika*, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2020/4.pdf.

14. Khomyk, M. A. (2020), Porivnial'nyj aspekt obliku debtors'koi zaborhovanosti za NP(S)BO ta MSFZ, *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalters'koho obliku, kontroliu i analizu*, Vypusk 3(24) / ZhDTU, Zhytomyr, s. 503-511, available at: <https://eztur.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3027/56.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

15. Stativka, M. H. (2012), Osoblyvosti vyznannia ta otsinky debtors'koi zaborhovanosti na vitchyznianskykh pidpriemstvakh vidpovidno do vymoh MSFZ. Upravlinnia rozvytkom, *Zbirnyk naukovykh robot*, № 3(124), s. 117-120, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/11.pdf.

16. Majboroda, O. Ye. (2021), Kharakterystyka sutnosti ta poniattia debtors'ka ta kredytors'ka zaborhovanist', *Ekonomika i suspilstvo*, Vypusk 15 / Mukachivs'kyj derzhavnyj universytet, Mukachevo, s. 396-402, available at: http://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/61.pdf.

Стаття надійшла до редакції 11 квітня 2023 року